

Юрченко-Шеховцова Тетяна Іванівна,
науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем психологічного забезпечення ННІЗДН
Національної академії внутрішніх справ

УЧАСТЬ ПСИХОЛОГА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ДОПИТІ ДИТИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У законодавстві використовуються такі терміни стосовно дитини, як: малолітня особа – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років; неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (ст. 3 КПК України) [1]. КПК України не встановлює мінімального віку, з якого особа може бути допитана в якості свідка або потерпілого.

Допит дітей має ряд особливостей, обумовлених їх віковим, емоційним та психологічним розвитком (підвищене навіювання, схильність до фантазування, емоційна лабільність, нестійкість поведінки) та незначним життєвим досвідом, що нерідко призводить до неправильної оцінки ними подій (ситуацій), які відбуваються у їхньому житті.

У зв'язку з віковими особливостями сприйняття, пам'яті, уваги, а також обмеженим словниковим запасом, діти нерідко спотворюють обставини того, що сталося. Внаслідок підвищеної емоційності неповнолітні учасники допиту можуть плутати форму і розміри предметів, назви кольорів, неточно відтворювати час та місце події. Під час опису обставин можуть акцентувати увагу на несуттєвих для розслідування деталях, переважно яскравих, привабливих для них.

На думку багатьох науковців процес допиту являє собою психологічний вплив на особу, яку допитують. Сам процес допиту, постановка запитань, пред'явлення тих чи інших фактів впливає на психіку людини.

Роль психолога фахівця повинна відповідати меті допиту. Основна мета участі психолога у допиті – сприяння в отриманні повних і достовірних свідчень неповнолітнього. Фомина І. та Горбачова Е. виокремили питання, яким сприятиме участь психолога у допиті неповнолітніх:

надання допомоги у встановленні психологічного контакту між слідчим і неповнолітнім;

можливість передбачення агресії в поведінці неповнолітнього та усунення непорозуміння між ним і слідчим;

надання сприяння в формулюванні на етапі підготовки та постановці коректних і цільових запитань;

спостереження в ході допиту за реакціями і поведінкою неповнолітнього як в ході вільної розповіді, так і при відповідях на запитання з метою виявлення доказів поведінки;

надання допомоги слідчому в оцінці правдивості чи хибності наданих неповнолітнім показань;

встановлення сумлінної омани [2, с. 96].

Тактика допиту дитини вбачає особливі процесуальні та процедурні правила, обумовлені гарантіями прав та законних інтересів дітей, захистом від неправомірного психологічного впливу, до якого відноситься залучення психолога (ст. 226-227 КПК України).

Психолог залучається до участі у допиті дитини у якості фахівця в галузі психології (ст. 71 КПК України).

Наказом МВС України від 06.02.2019 «Про затвердження Порядку організації психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» передбачено участь психолога Національної поліції України у слідчих діях: «..надання необхідної психологічної допомоги в ході проведення допитів, у тому числі неповнолітніх осіб» [3].

За результатами проведеного дослідження, роль психолога, який має бути присутнім під час допиту неповнолітніх, теоретично в українській практиці полягає в стеженні за тим, аби під час допиту не порушувалися права дитини, вона не була психологічно травмована, а також у тому, щоб допомогти слідчому встановити необхідний контакт із нею [4].

Також психолог може виступати посередником між слідчим і дитиною, перекладати запитання мовою дитини.

Встановлення психологічного контакту з дитиною необхідно для того, щоб дитина була налаштована сприймати запитання слідчого та розповісти про обставини, які цікавлять слідство.

Психолог, враховуючи вікові та психологічні особливості дитини, може надати допомогу неповнолітньому у згадуванні подій та фактів, активізувати пам'ять, усунути фактори та умови, які негативно впливають на формування правдивих показань.

Наприклад, діти часто не знають назв статевих органів і процесів, пов'язаних зі статевою сферою, або називають їх якимись своїми особливими словами. У цьому випадку психолог допоможе з'ясувати у дитини, як вона називає різні частини тіла. Якщо цього не врахувати, важлива інформація буде втрачена.

При цьому слід зазначити, що не всі психологи мають досвід роботи з дітьми. Відсутність спеціальної підготовки, досвіду роботи з такими дітьми, певних навичок участі у допиті психолога не може допомогти слідчому подолати труднощі, які виникають під час спілкування з дитиною.

Тому, на нашу думку, доцільно проводити спеціалізовані навчання або тематичні тренінги з психологами НПУ для набуття певних знань і досвіду у цьому напрямі роботи з неповнолітніми.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL : https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protsesualniy_kodeks_ukraini_stattya_227.
2. Фомина И.А., Горбачева Е.В. Отдельные аспекты участия педагога и психолога в тактике допроса несовершеннолетнего. *Сибирский юридический вестник. Вопросы судопроизводства и криминалистики.* №3 (82). 2018. С. 94–99.
3. Про затвердження Порядку організації психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : наказ МВС України від 06.02.2019 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19>
4. Дослідження передумов запровадження нової практики допиту/опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства. URL : https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/doslidzhennya_press_12.

Юсунов Володимир Васильович,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ЕТАПИ ДОПИТУ ДИТИНИ, ЯКА СТАЛА СВІДКОМ АБО ЖЕРТВОЮ ЗЛОЧИНУ

У кримінальному провадженні допит відбувається за певними етапами: підготовка до допиту, робочий етап, фіксування результатів допиту. Традиційно до підготовчих дій відносять: збирання вихідних даних; тактичне забезпечення допиту; вибір часу і місця допиту; визначення способу виклику на допит; технічне забезпечення допиту; складання плану слідчої (розшукової) дії. Робочий етап допиту складається зі стадій: встановлення психологічного контакту; вільна розповідь; постановка запитань; ознайомлення допитуваного з протоколом і записом показань.

Водночас допит неповнолітньої особи, особливо дитини, має свої особливості. Наприклад, існує рекомендація щодо мінімальної кількості проведення допитів дитини, бажано один раз. Такий допит має проводитися на етапі досудового слідства, коли встановлено особу, яка підозрюється у вчиненні злочину, що розслідується.

У підготовці до допиту дитини, яка стала свідком або жертвою злочину, слід виокремити певні особливості.

1. Вивчення дитини, яку будуть допитувати, рис її характеру, поведінки, рівня розвитку та інших характеризуючих даних. Слідчому необхідно зібрати інформацію про саму дитину та її середовище – сім'ю, заклад освіти, коло друзів. До виконання цього завдання доречно залучати